

Rörbo medeltida sätesgård.

I Lantmäteristyrelsens arkiv finns en karta från 1683 över Axholms gård. I kartbeskrivningen till denna kan bl.a. läsas att Axholms stenhus på holmen "skolandes haffwa sitt fundament af Rörbo derest sätegården uthi gambl. riksdrottsens sahl. högwählborne grefwe Magnus Brahes tijdh stått hwareffter ännu någre rudera synnes" och att gamla sätesgården "sedermehra worden transporterat till stället där han nu på hållmen ståår".

Man är ju väldigt nyfiken på vad som menades med att "ännu några rudera (stenrester)" syntes. Den arkeologiska blicken vid denna tid var nog ganska grovhuggen och ortsbefolkningens hörsägner om platsen för detta medeltida Rörbo var rimligen ganska osäkra - över 200 år bör ha gått sedan denna sätesgård försvann. Man kan inte frigöra sig från misstanken att Månsbo "fornborgs" stenrester fått ikläda sig rollen som dessa "rudera". Med rätta eller inte! (Se dokument till sockenkartan nr 59!)

Men uppenbarligen har det i Rörbo redan i tidig medeltid funnits en sätesgård av betydelse. Ett bevis på detta är den gravhäll från 1333 som numera finns inmurad i Fläckebo kyrkas södra korvägg och vilken gått under benämningen "Dimbograven". Se vidare om denna i artikeln "Kan Fläckebo äldre sakristia ha varit platsen för det medeltida Rörbokoret?" (under rubrik "Våra efterforskningar" i sidolisten).

Att Rörbo medeltida sätesgård varit av stor betydelse förstår man allra bäst då man skärskådar de arkivuppgifter som finns i Riksarkivets samling av medeltidsbrev (SDHK).

I uppåt 50 st. pergamentsbrev redogörs för huvudsakligen olika fastighetsaffärer med Lars Ingebjörnsson, som rimligen är son till den "Ingebjörn i Rörabo" som omtalas 1336 (SDHK 4265). Lars och hans broder Karl Ingebjörnsson hade fogdeupdrag i Västmanland och Dala hundare och stod kungamakten nära. Således läser man i SDHK 9371 (år 1368) att Lars Ingebjörnsson ges befogenhet att döma "kungsdom". Man skriver att Lars Ingebjörnssons domslut och häradsnämndens vittnesmål "skall hava samma kraft som om kungen själv (Albrekt av Mecklenburg) hade dömt". Och redan dessförinnan hade år 1359 utfärdats brev (SDHK 7525) att "Kung Erik tar i sitt särskilda beskydd Lars Ingebjörnsson och all den lösa och fasta egendom samt dem som där bor".

Hur långt bak i tiden denna närhet till rikets styrelse sträcker sig kommer vi aldrig att kunna veta. Men en egendomlighet är att Rörbo herresäte - om fantasin får spela fritt - kan låta sig sammankopplas med två kungsgårdar: Den ena är Dimbo kungsgård i Västergötland (Vartofta härad) som man då kunde föreställa sig skulle kunna ha något för eftervärlden okänt samband med namnen Dimbograven och med Dimbovägen i Rörbo. Dimbovägen omtalas förutom i den muntliga traditionen även i visitationshandling i Västerås domkapitelsarkiv 1801 (ser. E4a:16b).

Den andra är Husby kungsgård i Dalarna. Dala hundare tillhörde ju ofta Ingebjörnsöernas fögderi. I Husby (Dalarnas Husby) omnämns 1391 (SDHK 13918) en jordlott som "herr Ingebiorna arwtt" - av riksarkivets översättare tolkat som "Ingebiornaarvet", synonymt med andra Ortsnamn i Dalarna med denna efterled. Bägge skrivningarna ger väl dock samma budskap: En herr (!) Ingebjörn har någon gång under 1300-talet (eller dessförinnan?) ägt jord i Husby socken. Släkt med Rörboättens Ingebjörn?? I så fall spännande att det i samma socken redan under medeltiden fanns en by "Rörshyttan" - med tanke på namnligheten med Rörbo och att det även i Rörbo förekommit medeltida järnframställning.

Sedan Rörbokomplexet övergått till Lars Ingebjörnssons måg Ragvald Magnusson på Åkerö i Bettna socken i Sörmland har det nog endast varit ett lydgoods under Åkerö och endast sporadiskt besökts av dess mäktiga ägare. Efter Ragvald Magnusson kom det att ärvas av ätten Natt och Dag och sedan av ätten Svarte-Skåning. Genom arv hamnade Rörbo-komplexet slutligen hos ätten Brahe under 1500-talet och vid den tiden har troligen Rörbo sätesgård ej längre varit i brukbart skick eftersom dess fogde då bodde i Hönäs. Kanske har Rörbo blivit nedbränt i samband med striderna på Hällaskogen 1437 och 1464? Men det norr om Rörbo belägna Norrby fungerade som "ladugård" åt Rörbo/Axholm ännu i 1600-talets ingång att döma av tiondelängder denna tid.

Sista gången vi med säkerhet vet att Rörbo sätesgård stod kvar är år 1413 (SDHK 17933) då Rörbo är dateringsplats för en fastighetsaffär. Rörbo stavas i detta brev "Röröbo" vilket har gett näring åt hypotesen att moränholmen omedelbart norr om Månsboborgen (kallad "Ön" i lantmåterihandlingar) skulle kunna vara platsen för det medeltida Rörbo. Men inga rester har vi kunnat se vid inventering där. Dock syns å karta i Svanåarkivet 1772 (F2:58) en bro dit från fastlandet, beläget där den muntliga traditionen angivit Dimbovägen ha gått. Och ännu i dag kan anas rester av en spång på samma ställe.

Anmärkningsvärt med uppgiften att fogden över Rörbo på 1500-talet som nämnts bodde i Hönäs. Där finns ju ett litet gravfält med fr.a. en stor plundrad gravhög (grävd grop i krönet, ibland tolkad som varggrop!). Kanske är denna hög namngivare åt byn Hönäs som på 1500-talet ibland stavas "Högnäs"?

Skulle denna gravhög ha koppling till Rörbo sätesgård så ligger det ju tidsmässigt nära till hands att införa Månsbo "fornborg" i detta sammanhang. Kanske hade kartskrivaren 1683 rätt ändå i sin anteckning om synliga "rudera"??

J.C.